

«Η ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ»: ΜΙΑ ΑΚΟΜΑ ΕΝΟΧΛΗΤΙΚΗ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ Ή ΕΜΠΡΑΚΤΗ ΑΚΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΑΣ;¹

**ΗΛΙΑΣ ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ / ΤΙΝΑ ΚΑΚΛΑΜΑΝΑΚΗ / ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΑΝΑΚΗΣ /
ΕΛΕΝΗ ΦΟΥΡΝΑΡΑΚΗ**

Το νέο θεσμικό πλαίσιο των ΑΕΙ και ΤΕΙ εισάγει μια ακόμα αξιοσημείωτη καινοτομία στον τρόπο που ασκούσαμε το έργο μας μέχρι τώρα: την «Πιστοποίηση της ποιότητας» των Προγραμμάτων Σπουδών, την οποία αναλαμβάνει η νέα δεσπόζουσα «Αρχή» των πανεπιστημίων, η Αρχή Διασφάλισης και Πιστοποίησης της Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση, όπως μετονομάστηκε η παλαιότερη Αρχή Διασφάλισης της Ποιότητας (ΑΔΙΠ). Δεν πρόκειται για τη φορμαλιστική προσθήκη μιας λέξης, αλλά για την κρίσιμη αναβάθμιση του ρόλου αυτής της Αρχής με τον Νόμο 4009/2011. Αλλά θα έλθουμε και σε αυτό με τη σειρά του.

Το κείμενο που ακολουθεί είναι μια απόπειρα κριτικής ανάγνωσης των θεσμικών δεδομένων που αφορούν στην Πιστοποίηση, με στόχο να αναδειχθούν τα πολλαπλά επίπεδα κρίσιμων ερωτημάτων και προβλημάτων που θεωρούμε ότι εγείρει αυτή η διαδικασία, και τα οποία υπερβαίνουν κατά πολύ το πιο προφανές ίσως: την αποτίμηση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων σπουδών με στενά τεχνοκρατικά και αγοραία κριτήρια. Πρόκειται για ένα κείμενο προβληματισμού, που ελπίζουμε να συμβάλει στην έναρξη της συζήτησης στην ακαδημαϊκή μας κοινότητα γύρω από έναν ιδιαίτερο μηχανισμό «αξιολόγησης», ο οποίος εκτιμάμε ότι αποτελεί την αιχμή του δόρατος της πολιτικής εκείνης που αποσκοπεί στον ασφυκτικό κρατικό

Ο Ηλίας Γεωργαντάς διδάσκει στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Η Τίνα Κακλαμάνη διδάσκει στο Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Ο Κωνσταντίνος Τζανάκης διδάσκει στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Η Ελένη Φουρναράκη διδάσκει στο Τμήμα Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης.

έλεγχο των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης και πλήττει καίρια την ακαδημαϊκή αυτοτέλεια. Αν στην επιχειρηματολογία που αναπτύσσουμε σε αυτό το κείμενο, αντιτεθεί μια άλλη επιχειρηματολογία που να ανατρέπει πειστικά και τεκμηριωμένα όσα μας ανησυχούν εδώ, θα θεωρήσουμε ότι η συμβολή μας είχε θετικό αποτέλεσμα.

I. Η χρησιμότητα της Πιστοποίησης των Προγραμμάτων Σπουδών κατά τα επίσημα κείμενα

A. Οι λέξεις και τα πράγματα

Σύμφωνα, λοιπόν, με τις σχετικές διατάξεις του νέου θεσμικού πλαισίου για τα ΑΕΙ και τα ΤΕΙ,² καθιερώνεται και στη χώρα μας η «Ακαδημαϊκή Πιστοποίηση» παντός είδους Προγραμμάτων Σπουδών (στο εξής ΠΣ) στην ανώτατη εκπαίδευση: των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών, αλλά και των «διά βίου μάθησης», των «εξ αποστάσεως» και των προγραμμάτων «σύντομου κύκλου» (sic). Κατά τις μεταβατικές διατάξεις του νόμου,³ η διαδικασία αυτή ξεκινά μετά την ολοκλήρωση της εξωτερικής αξιολόγησης, εφόσον τα ΠΣ που ίσχυαν μέχρι τότε (και πριν από την ψήφιση του νόμου) κηρύσσονται δια λόγου του νομοθέτη πιστοποιημένα. Στο εύλογο ερώτημα *γιατί, εν τωιαύτη περιπτώσει, χρειάζεται να «πιστοποιούνται» εφ' εξής ΠΣ που έχουν εκπονηθεί με τους ίδιους ακαδημαϊκούς όρους όπως και πριν, και που επιπλέον έχουν αξιολογηθεί, ο νομοθέτης σιωπά.*

Απαντά, ωστόσο, η ΑΔΙΠ στην «Πρόταση της Ακαδημαϊκής Πιστοποίησης Προγραμμάτων Σπουδών» (στο εξής «Πρόταση») που απηύθυνε τον περασμένο Σεπτέμβριο στα πανεπιστήμια: «Πιστεύουμε ότι η όλη διαδικασία δημιουργεί οφέλη που υπερβαίνουν εκείνα της έγκρισης μετά από αξιολόγηση ενός νέου προγράμματος σπουδών. Η προετοιμασία της πρότασης μπορεί να αποτε-

λέσει ένα ερέθισμα για την ακαδημαϊκή κοινότητα του τμήματος να προβληματιστεί, να αποσαφηνίσει, και να ενσωματώσει καλύτερα τους στόχους και τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα του προγράμματος στο σχεδιασμό και την υλοποίησή του».⁴

Ένα ακόμα, λοιπόν, δημιουργικό «ερέθισμα» για το έργο μας κατά την ΑΔΙΠ –κι ας μην προτρέχουν οι πιο πραγματιστές ή λιγότερο καλόπιστοι εξ ημών να δουν εδώ μόνο την επαύξηση της γραφειοκρατίας στη δουλειά μας.

Όμως η πιο σαφής εξήγηση για τη χρησιμότητα της Πιστοποίησης των ΠΣ από την ΑΔΙΠ ξεδιπλώνεται στο τέλος της «Πρότασης», η οποία συνίσταται σε Πρότυπο Σχήμα για την καταγραφή όλων των χαρακτηριστικών του ΠΣ προς πιστοποίηση. Εκεί καλούμαστε να διατυπώσουμε τα «*μαθησιακά αποτελέσματα*» του προγράμματος (και κάθε μαθήματος χωριστά), βάσει της συμβατότητας με το «Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Τίτλων Σπουδών (standards benchmark alignment)» και το «Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων (Γνώσεις, Ικανότητες, Δεξιότητες)». Το τελευταίο, όπως φαίνεται από το Παράρτημα Α της «Πρότασης», *ταυτίζεται* με το «Πλαίσιο Προσόντων του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης» («γνωστό και ως «Πλαίσιο της Μπολόνια»», διευκρινίζει ο συντάκτης), το οποίο με τη σειρά του βασίζεται στο Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων Διά Βίου Μάθησης, προκειμένου να ορίσει τους «περιγραφικούς δείκτες» των επιπέδων στα οποία ιεραρχούνται τα μαθησιακά αποτελέσματα. Κοντολογίς, όλο αυτό το γαϊτανάκι «παισίων» και «προσόντων» που διέπουν την Πιστοποίηση των (αξιολογούμενων έτσι κι αλλιώς) πανεπιστημιακών ΠΣ υπηρετεί τις ανάγκες και τις στοχεύσεις του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης (στο εξής ΕΧΑΕ).

Ο ΕΧΑΕ, μια πρωτοβουλία υπουργών των Εξωτερικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ξεκίνησε, όπως είναι γνωστό, με τη «Δια-

δικασία της Μπολόνια» –προτυποποίηση τριών κύκλων σπουδών στην ανώτατη εκπαίδευση και θέσπιση των «πιστωτικών μονάδων»–, ιδρύθηκε τυπικά με εκείνη της Λισαβόνας και αναπτύχθηκε περαιτέρω με άλλες μεταγενέστερες τέτοιες «Διαδικασίες», που κύριο στόχο έχουν, όπως δηλώνεται και στο Παράρτημα Α της «Πρότασης», να διευκολυνθεί «η διεθνής κινητικότητα των φοιτητών και των αποφοίτων με σκοπό τη συνέχιση των σπουδών τους ή την εργασία» και, συνακόλουθα, να διευκολυνθεί «η διεθνής αναγνώριση περιόδων και τίτλων σπουδών κάθε χώρας». ⁵ Έργο του ΕΧΑΕ είναι, λοιπόν, η ανάπτυξη ποικίλων πρακτικών και τεχνικών, προκειμένου να επιτευχθεί η όσο το δυνατόν λεπτομερέστερη κανονικοποίηση, (προ)τυποποίηση και συνεπώς η αποτελεσματικότερη *συγκρισιμότητα* των προγραμμάτων ανώτατης εκπαίδευσης στις χώρες της Ευρώπης και των διαφόρων πτυχίων ή διπλωμάτων που παρέχουν. Αν όμως, προσθέτουμε εμείς, από αυτόν τον στόχο συνάγεται κατά τρόπο *αυτονόητο* ότι επιβάλλεται η διαμόρφωση κοινών πλαισίων προσόντων και μετρήσιμων δεικτών για την ακριβή αποτίμηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων κάθε προγράμματος σπουδών –δηλαδή, η «Πιστοποίηση»–, είναι γιατί προέχει η κοστολόγησή τους σε μια *ευρωπαϊκή* πλέον αγορά εργασίας εργατικού δυναμικού, η ανταγωνιστικότητα του οποίου ολοένα και περισσότερο αναμένεται να βασίζεται στη λογική της απόκτησης κατατεμαχισμένων και μετρήσιμων δεξιοτήτων. ⁶ Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η «Πρόταση» για την Πιστοποίηση, «απαραίτητες προϋποθέσεις για την επιτυχή εφαρμογή» των παραπάνω και «για την οικοδόμηση του ΕΧΑΕ» είναι η «αμοιβαία εμπιστοσύνη» μεταξύ των ενδιαφερομένων, στους οποίους, εκτός από τα πανεπιστημιακά ιδρύματα, τους φοιτητές τους και τις εθνικές αρχές, εύλογα συγκαταλέγονται «οι επαγγελματικοί φορείς» και «οι εκπρόσωποι της αγοράς εργασίας». ⁷ Δεν φταίμε εμείς, που η λέξη ISO μας έρχεται στο μυαλό. Αλλά σε αυτό θα επανέλθουμε.

Η «Πρόταση» της ΑΔΙΠ, λοιπόν, ως προς τη χρησιμότητα αυτής της *ακαδημαϊκής* –όπως αποκαλείται– Πιστοποίησης των ΠΣ, είναι πολύ πιο άμεσα *διαφωτιστική* από ό,τι ο νέος νόμος, ο οποίος, αντίθετα, είναι πολύ *προσεκτικός*: αποφεύγει να αναγάγει όλο αυτό το οικοδόμημα περί «Διασφάλισης και Πιστοποίησης της ποιότητας» του ακαδημαϊκού μας έργου στη «Διαδικασία της

Μπολόνια» και μόνο έμμεσα την ανακαλεί, μέσα από γενικόλογες διατυπώσεις, όπως η ακόλουθη: «Η Πιστοποίηση είναι διαδικασία εξωτερικής αξιολόγησης με βάση συγκεκριμένα, προκαθορισμένα, διεθνή αποδεκτά και εκ των προτέρων δημοσιοποιημένα ποσοτικά και ποιοτικά κριτήρια και δείκτες. Σκοπός της Πιστοποίησης είναι η εξωτερική διασφάλιση της ποιότητας της ανώτατης εκπαίδευσης, καθώς και η αποτελεσματικότητα και διαφάνεια της συνολικής λειτουργίας των ΑΕΙ». ⁸

Σε αρκετά σημεία, βέβαια, ο νομοθέτης μνημονεύει τον ΕΧΑΕ, αλλά ως *πρότυπο* για τη διαμόρφωση των κριτηρίων της πρόσθετης αυτής «εξωτερικής αξιολόγησης» των ΠΣ, τα οποία η «Πρόταση» της ΑΔΙΠ έρχεται να ταυτίσει με εκείνα του ΕΧΑΕ.

Εν κατακλείδι, μόνο συνδυάζοντας τα δύο επίσημα κείμενα ξεκαθαρίζεται πλήρως σε τι ακριβώς χρησιμεύει η πρόσθετη αυτή αξιολόγηση του ακαδημαϊκού έργου: στη δημιουργία κλίματος «εμπιστοσύνης» ανάμεσα στα πανεπιστήμια και στην αγορά εργασίας, βάσει των αναγκών της οποίας θα πιστοποιείται εφεξής το διδακτικό και ερευνητικό μας έργο, προκειμένου να δώσει η ΑΔΙΠ το πράσινο φως για κρατική χρηματοδότηση. Τα κριτήρια γι' αυτή τη διαδικασία Πιστοποίησης-χρηματοδότησης είναι εκείνα του ΕΧΑΕ, που αποσιωπά ο νόμος αλλά ορίζει ρητά η ΑΔΙΠ στο Πρότυπο Σχήμα Πιστοποίησης που έχει στην «Πρότασή» της. Γι' αυτό ακριβώς, όπως θα δούμε αναλυτικά πιο κάτω, ο νόμος θεσμοθετεί την Πιστοποίηση των ΠΣ ως διαδικασία *διακριτή* από την ακαδημαϊκή εσωτερική/εξωτερική αξιολόγηση των τμημάτων και θεσμικά υπέρτερη ακόμα και από την τυπική έγκριση των ΠΣ από τον πρότανη και εν συνεχεία από το Συμβούλιο του Ιδρύματος. Και τούτο διότι η ΑΔΙΠ, μέσω της Πιστοποίησης ή μη των ΠΣ, έχει ουσιαστικά το δικαίωμα κατά νόμο, να επικυρώσει ή να απορρίψει την έγκριση αυτή.

Β. Πέρα από τα αυτονόητα, τις σωπές και τις ρητορικές: συγκεκριμένες επιλογές και κρίσιμα ερωτήματα

Όμως, γιατί αποσιωπάται η πλήρης ταύτιση των κριτηρίων Πιστοποίησης με εκείνα του ΕΧΑΕ στον νόμο για τα ΑΕΙ; Το ερώτημα είναι κρίσιμο, κατά τη γνώμη μας, όπως και η απόπειρα απάντησής του: μήπως διότι, υποτίθεται, ότι εξακολουθεί να υπάρχει εθνική στρατηγική για την παιδεία; Και άρα κανένας νόμος του κρά-

τους δεν μπορεί να σταθεί ως συνταγματικός, εάν απροκάλυπτα αναγορεύει σε τέτοια στρατηγική τις στοχεύσεις και πρακτικές ενός διευρωπαϊκού πλην όμως όχι δεσμευτικού στην άσκηση εκπαιδευτικής πολιτικής μορφώματος, *όποιες κι αν είναι αυτές οι στοχεύσεις και πρακτικές που υπηρετεί;*

Ανεξάρτητα αν συμμερίζεται κανείς (ορισμένες από) τις στοχεύσεις του ΕΧΑΕ ή όχι, όλοι θα συμφωνήσουμε καταρχήν ότι πρόκειται για μια πολύ συγκεκριμένη αντίληψη για το μοντέλο πανεπιστημίου που πρέπει να προωθηθεί στο πλαίσιο της αναδυόμενης «παγκόσμιας οικονομίας της γνώσης»: και για μια πρωτοβουλία που, αν και έχει τη σύμπραξη μέρους της ευρωπαϊκής ακαδημαϊκής κοινότητας, αναμφίβολα δεν προήλθε από τους κόλπους της και τη συλλογική εκτίμηση των αναγκών της με ακαδημαϊκά κριτήρια, αλλά από τις πολιτικές ηγεσίες (υπουργοί Εξωτερικών διαφόρων χωρών), και μάλιστα ούτε καν ως μέρος κάποιας ενιαίας ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Με άλλα λόγια, οι «Διαδικασίες» του ΕΧΑΕ, αντίθετα με το πώς παρουσιάζονται στα καθ' ημάς, δεν συνιστούν, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ούτε αυτονόητο πρότυπο –πόσω μάλλον δεσμευτικό– για τη χάραξη ή εξειδίκευση εθνικών στρατηγικών για την ανώτατη παιδεία, ούτε αναπόδραστη πορεία για το μέλλον του ευρωπαϊκού πανεπιστημίου, ούτε καν γενικής αποδοχής αντίληψη για το μέλλον αυτό στην ευρωπαϊκή ακαδημαϊκή κοινότητα. ⁹

Πριν από κάθε συζήτηση για το περιεχόμενο της «Πιστοποίησης της ποιότητας» των ακαδημαϊκών ΠΣ στο όνομα της οικοδόμησης του ΕΧΑΕ, πρέπει να γίνει σαφές ότι η σύμπλευση με αυτό το πρότυπο, κι ακόμα περισσότερο η *ενσωμάτωση συλλήβδην των πρακτικών του στην επίσημη ελληνική πολιτική για τα πανεπιστήμια*, αποτελεί επιλογή των εγχώριων πολιτικών ελίτ και όχι «έξωθεν» επιβολή, ούτε βέβαια επιταγή κάποιας νομοτελειακής πορείας «προς τα μπροστά» – σύμφωνα με τις δυο αντιθετικές ρητορείες που συνοδεύουν, η μία την καταγγελία και η άλλη την άκριτη αποδοχή του ευρωπαϊκού αυτού «χώρου». *Συνεπώς, το πρωταρχικό ερώτημα που τίθεται εδώ κατά την άποψή μας, δεν είναι κατά πόσο συμφωνούμε ή όχι με τις στοχεύσεις του ΕΧΑΕ, για τις οποίες άλλωστε ουδέποτε ζητήθηκε η γνώμη των πανεπιστημίων, αλλά κατά πόσο είναι σύμφωνο τόσο προς την ελληνική συνταγματική τάξη*

όσο και προς την αρχή της ακαδημαϊκής αυτοτέλειας, οι πρακτικές αυτού του «χώρου» να επιβάλλονται ως εθνική στρατηγική για την ανώτατη παιδεία. Και φυσικά, κατά πόσο η ακαδημαϊκή κοινότητα θα το δεχτεί αυτό σιωπηρά, χωρίς καν να το διερευνήσει νομικά και να το θέσει θεσμικά.

Πριν αρχίσουμε, λοιπόν, να διαφωνούμε για τις στοχεύσεις και πρακτικές του ΕΧΑΕ, νομιμοποιώντας τον έτσι ως αυτονόητο θεσμικό πρότυπο προς καταδίκη ή υπεράσπιση, πρέπει να αποφασίσουμε αν μπορεί οι πρακτικές οποιουδήποτε εξω-ακαδημαϊκού μορφώματος τύπου «ΕΧΑΕ» να αναγορεύονται νόμιμα σε «αυθεντία» που κανονικοποιεί, ρυθμίζει και νομιμοποιεί ή ακυρώνει, με τη δαμόκλεια σπάθη περικοπής της κρατικής χρηματοδότησης, το διδακτικό μας έργο, το οποίο τυπικά εξακολουθεί να θεωρείται αυτοτελές και αυτοδύναμο. Αλλά εδώ αγγίξαμε πλέον την ουσία αυτού του νέου θεσμού Πιστοποίησης της ποιότητας των ΠΣ ως κορυφαίας στρατηγικής για την έμπρακτη κατάλυση της όποιας ακαδημαϊκής αυτοτέλειας των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης διατηρεί τυπικά ο νέος νόμος.

II. Η Πιστοποίηση των Προγραμμάτων Σπουδών μέσα στα ευρύτερα θεσμικά συμφραζόμενα και διακυβεύματα πολιτικής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

A. Ποιο είναι το μείζον πρόβλημα;

Αναμφίβολα, σε μια πρώτη ανάγνωση, η διαδικασία Πιστοποίησης της ποιότητας των ΠΣ αποτελεί σημαντική επαύξηση της χρονοβόρας γραφειοκρατίας που τα τελευταία χρόνια έχει επιβληθεί στην άσκηση του διοικητικού μας έργου, και για πολλούς μια ενοχλητική και αλλότρια προς το ακαδημαϊκό «λεξιλόγιο» γραφειοκρατία, ιδιαίτερα όσον αφορά τις ανθρωπιστικές και κοινωνικές σπουδές. Αρκεί μια ματιά στο Υπόδειγμα της «Πρότασης» της ΑΔΙΠ για τα Περιγράμματα των μαθημάτων μας για να δει κανείς σε τι είδους μαθήματα εφαρμόζεται παραδειγματικά μια τέτοιου τύπου περιγραφή και ταξινόμηση «μαθησιακών αποτελεσμάτων» (γνώσεις, ικανότητες, δεξιότητες)¹⁰ και ότι αυτό που καλούμαστε να περιγράψουμε μοιάζει περισσότερο με το έργο που παράγει μια επιχείρηση παρά με περίγραμμα ακαδημαϊκού μαθήματος.

Αλλά για να είμαστε ειλικρινείς, και στις κοινωνικές/ανθρωπιστικές σπουδές

έχουμε ήδη εξοικειωθεί με τέτοιου είδους περιγραφές, όταν συμπληρώνουμε, λόγου χάριν, τα «τεχνικά δελτία» των χρηματοδοτούμενων ερευνητικών μας προγραμμάτων από ευρωπαϊκούς ή/και εθνικούς πόρους. Δεν έχουμε, λοιπόν, παρά να κάνουμε το ίδιο και εδώ: να ακολουθήσουμε αυτή τη σύμβαση «μετάφρασης» του διδακτικού, εν προκειμένω, έργου μας σε μια τεχνοκρατική «γλώσσα» που υποτίθεται ότι αντικειμενοποιεί την «κοινωνική» του χρησιμότητα. Μια σύμβαση, η οποία –θα μπορούσαν κάποιιοι να αντιτάξουν– δεν επηρεάζει ουσιαστικά το έργο αυτό: θα εξακολουθούμε στην πράξη να κάνουμε αυτό που θέλουμε, απλώς θα το περιγράψουμε με έναν τρόπο που είναι ενοχλητικός για εμάς αλλά αρεστός στο νέο έθος μιας αγοραίας λογικής που ολοένα και περισσότερο νομιμοποιεί συμβολικά το έργο μας. Αν αυτό που καλούμαστε να κάνουμε πράγματι περιοριζόταν στα παραπάνω, θα λέγαμε ότι η ουσία του προβλήματος βρίσκεται μόνο στην περαιτέρω γραφειοκρατικοποίηση της δουλειάς μας που απορροφά πλέον ολοένα και μεγαλύτερο μέρος του χρόνου μας, για την παραγωγή μιας ουσιαστικά άχρηστης «χαρτούρας», αντί ο χρόνος αυτός να διοχετεύεται στην πραγματική αναβάθμιση της ποιότητας του διδακτικού μας έργου. Δεν είναι διόλου ήσσονος σημασίας το πρόβλημα, ιδιαίτερα μάλιστα αν αναλογιστούμε τις ιδεολογικές και συμβολικές του προεκτάσεις, δηλαδή τον «παιδαγωγικό» ρόλο αυτής της φαινομενικά «ασημαντής» χαρτούρας: εξοικειωνόμαστε πλέον συστηματικά με μια συγκεκριμένη αντίληψη για το έργο μας, μαθαίνουμε να το σκεφτόμαστε με έναν ορισμένο τρόπο, και κυρίως, ο τρόπος αυτός γίνεται πλέον κοινός τόπος, γίνεται «μπαράλι», και τον συνηθίζουμε σαν αυτονόητο κομμάτι των καθηκόντων μας – έστω οχληρό κομμάτι.

Ωστόσο, όπως θα υποστηρίξουμε στο τελευταίο μέρος του κειμένου μας, ο ρόλος της Πιστοποίησης όχι μόνο δεν εξαντλείται στα παραπάνω, αλλά, τοποθετημένος μέσα στο πλαίσιο συγκεκριμένων διατάξεων του νέου νόμου για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, προβάλλει ως ο κεντρικός μηχανισμός που αίρει στην πράξη ό,τι έχει απομείνει από την ακαδημαϊκή αυτοτέλεια των τμημάτων και την αυτοδιοίκηση των ΑΕΙ και ΤΕΙ. Συνοψίζουμε προκαταρκτικά, για να αναλύσουμε στη συνέχεια: η Πιστοποίηση της ποιότητας των ΠΣ συνιστά μια πρόσθετη διαδικασία αξιολόγησης, απολύτως διακριτή

από τη συμβατική ακαδημαϊκή (εσωτερική και εξωτερική) αξιολόγηση, και επιτελεί τρεις λειτουργίες, αλληλοσυνδεδεμένες μεταξύ τους:

Αποτελεί ακριβώς τον κρίκο που συνδέει την ακαδημαϊκή εξωτερική αξιολόγηση με την χρηματοδότηση των τμημάτων και των ιδρυμάτων: αποτελεί, δηλαδή, τον μηχανισμό που καθιστά διαχειρίσιμα από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων (στο εξής Υπουργείο/υπουργός Παιδείας) μέσω της ΑΔΙΠ, τα αποτελέσματα των εξωτερικών αξιολογήσεων, προκειμένου, υπό τη διαρκή απειλή περιορισμού της κρατικής χρηματοδότησης, να εξαναγκαστούν τα ακαδημαϊκά τμήματα να ακολουθήσουν συγκεκριμένες προδιαγραφές στα προγράμματα σπουδών ή/και να νομιμοποιηθούν άμεσες παρεμβάσεις στον ισχύοντα χάρτη των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (συγκωνεύσεις ή καταργήσεις τμημάτων).

Αποτελεί θεσμική διαδικασία που καταστρατηγεί εξόφθαλμα την υποτιθέμενη κατά το γράμμα του νόμου «αυτοτέλεια»/«αυτοδιοίκηση» των ΑΕΙ, αφού αναγορεύει την ΑΔΙΠ, έναν εξωτερικό προς το πανεπιστήμιο θεσμό και διοριζόμενο από το Υπουργείο Παιδείας, σε δεσπύζουσα αρχή του πρύτανη και του Συμβουλίου του Ιδρύματος, η οποία μπορεί να ακυρώνει ΠΣ που τα όργανα αυτά έχουν εγκρίνει. Ταυτόχρονα, καταλύει στην πράξη το τμήμα και ως «βασική ακαδημαϊκή μονάδα».

Υποτάσσει πλέον άμεσα, θεσμικά και «νόμιμα» (δηλ. βάσει του Ν. 4009/11) το ακαδημαϊκό έργο στις ανάγκες της αγοράς, εφόσον με αυτά κυρίως να κριτήρια και τις προδιαγραφές έχει συγκροτηθεί η Πιστοποίηση των ΠΣ ως ειδική διαδικασία αξιολόγησης του έργου των τμημάτων. Παράλληλα, η πίεση για ομογενοποίηση των ΠΣ ομοειδών ακαδημαϊκών τμημάτων την οποία ασκούν αυτά τα κριτήρια, προοπτικά θα περιορίζει την ελευθερία των τμημάτων να διαμορφώνουν, όπως επιθυμούν, το περιεχόμενο και τη διάρθρωση των σπουδών τους. Μείζον ζήτημα εδώ δεν είναι μόνο η υπαγωγή του ακαδημαϊκού έργου σε αγοραίες ανάγκες και κριτήρια, αλλά ότι αυτό επιβάλλεται από το ίδιο το κράτος και μέσω μιας διαδικασίας στην οποία η ακαδημαϊκή κοινότητα δεν έχει απολύτως κανέναν έλεγχο.

B. Ανάλυση της τριπλής λειτουργίας της Πιστοποίησης και των συνεπειών της

Σύνδεση της αξιολόγησης με τη χρηματοδότηση, ή Πιστοποίηση, «επιτήρηση και τιμωρία»

Σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του νέου νόμου,¹¹ στο πλαίσιο των προγραμματικών συμφωνιών κάθε ιδρύματος με το Υπουργείο Παιδείας, η ΑΔΙΠ εισηγείται το τελικό σχέδιο συμφωνίας που καθορίζει τη χρηματοδότηση του ιδρύματος. Προκειμένου η τελευταία να συντάξει την εισήγησή της προς το Υπουργείο Παιδείας για τη χρηματοδότηση, προηγείται εισήγηση του πρύτανη και διαπραγμάτευση του ιδρύματος με την ΑΔΙΠ, «κατά την οποία λαμβάνονται υπόψη, ιδίως το πρόγραμμα εθνικής στρατηγικής για την ανώτατη εκπαίδευση, και η συμμόρφωση του ιδρύματος προς τα αποτελέσματα της διαδικασίας αξιολόγησης και πιστοποίησης», διαδικασία η οποία *σχεδιάζεται, εκτελείται και ελέγχεται πλήρως επίσης από την ΑΔΙΠ*. Με άλλα λόγια, μέσω της Πιστοποίησης των ΠΣ, η ΑΔΙΠ ελέγχει τις διαδικασίες που θα κρίνουν την τύχη του ιδρύματος ως προς τη χρηματοδότησή του.

Για όσους εκτιμούν ότι τα αποτελέσματα των αξιολογήσεων γενικά, και οι εκθέσεις εξωτερικής αξιολόγησης ειδικότερα, είναι απλώς μια γραφειοκρατική διαδικασία χωρίς πολιτική σημασία, διότι δεν υπάρχει ο μηχανισμός για την αξιοποίησή τους από την πολιτική του Υπουργείου Παιδείας, μάλλον τα πράγματα δεν είναι και τόσο καθησυχαστικά. Ο μηχανισμός υπάρχει: είναι η Πιστοποίηση της ποιότητας των ΠΣ και η ΑΔΙΠ που την ελέγχει κατ' αποκλειστικότητα, ενώ, όπως όλα δείχνουν, τουλάχιστον βάσει δηλώσεων του πρώην υπουργού Παιδείας, *υπάρχει και η πολιτική βούληση, στην παρούσα ευρύτερη συγκυρία και εν όψει της επόμενης φάσης του «σχεδίου Αθηνά», να αξιοποιηθούν οι αξιολογήσεις προς την κατεύθυνση νομιμοποίησης συγχωνεύσεων τμημάτων ή/και ιδρυμάτων ή απλώς προς την κατεύθυνση εκβιασμών και παιχνιδιών εξουσίας και πειθάρχησης*. Οι διατάξεις του νέου νόμου, αν μη τι άλλο, πιστοποιούν όντως την *πλήρη νομική δυνατότητα να χρησιμοποιηθεί η Πιστοποίηση προς αυτή την κατεύθυνση*. Συγχρόνως, αποκαλύπτουν τον *πυρήνα* του νέου νόμου, που τινάζει στον αέρα την όποια ακαδημαϊκή αυτοτέλεια και επιβάλλει τον ακραίο κρατικό έλεγχο μέσω της ΑΔΙΠ.

Συγκεκριμένα, στο Κεφάλαιο Ι' «Διασφάλιση και Πιστοποίηση της Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση» προβλέπεται ότι η ΑΔΙΠ έχει ως βασική της «αποστολή» να πιστοποιεί, μέσω ειδικής επιτροπής εμπειρογνομόνων: *α.* τα συστήματα διασφάλισης της ποιότητας των ιδρυμάτων και *β.* όλα τα είδη προγραμμάτων σπουδών των ΑΕΙ, σύμφωνα με μια διαδικασία που επιτρέπει στο Συμβούλιο της ΑΔΙΠ να ελέγχει, να εγκρίνει και να υποβάλλει στο Υπουργείο Παιδείας τις σχετικές εκθέσεις Πιστοποίησης, οι οποίες λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψη (όπως προαναφέραμε), προκειμένου να χρηματοδοτηθεί ένα ίδρυμα. Αξίζει να παραθέσουμε ολόκληρες τις διατάξεις του Ν. 4009/11, που αφορούν στα παραπάνω:

«1. Με απόφαση του Συμβουλίου της Αρχής πιστοποιούνται τα προγράμματα σπουδών και τα εσωτερικά συστήματα διασφάλισης της ποιότητας των ιδρυμάτων, με βάση τις εκθέσεις των επιτροπών πιστοποίησης. Η απόφαση του Συμβουλίου της Αρχής μπορεί να είναι θετική, θετική υπό όρους ή αρνητική.

2. Η διάρκεια ισχύος της απόφασης πιστοποίησης ορίζεται ανά πρόγραμμα ή εσωτερικό σύστημα διασφάλισης από την Αρχή και δεν μπορεί να υπερβαίνει τα οκτώ έτη. Δεν απαιτείται πιστοποίηση αναθεωρήσεων επί μέρους πτυχών των προγραμμάτων και των εσωτερικών συστημάτων διασφάλισης της ποιότητας. Κατά τη διάρκεια της ισχύος της θετικής απόφασης πιστοποίησης, το Συμβούλιο της Αρχής, αυτεπαγγέλτως ή ύστερα από σχετικό ερώτημα του Υπουργού Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, μπορεί να εξετάζει αν τα κριτήρια πιστοποίησης εξακολουθούν να ικανοποιούνται. Αν τα κριτήρια πιστοποίησης δεν ικανοποιούνται, το Συμβούλιο της Αρχής ανακαλεί την απόφαση πιστοποίησης και ενημερώνει αμελλητί το οικείο Α.Ε.Ι. και τον Υπουργό Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων.

3. Ο πρύτανης οφείλει να ενημερώνει την Αρχή αν τα κριτήρια πιστοποίησης έχουν παύσει να ικανοποιούνται ή αν έχει τέτοια αμφιβολία.

4. Στη θετική υπό όρους απόφαση αναφέρονται τα κριτήρια που δεν ικανοποιούνται και τίθεται συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα για τη συμμόρφωση στα κριτήρια αυτά και την επανεξέταση της απόφασης. Το Συμβούλιο, ύστερα από την υποβολή συμπληρωματικής έκθεσης πιστοποίησης σχετικά με τη συμμόρ-

φωση ή μη στα ανωτέρω κριτήρια, εκδίδει νέα απόφαση.

5. Αν εκδοθεί αρνητική απόφαση πιστοποίησης, ο Υπουργός Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων μπορεί, με απόφασή του, να περιορίσει τη χρηματοδότηση του ιδρύματος και την εισαγωγή νέων φοιτητών στο πρόγραμμα σπουδών ή το ίδρυμα, ανάλογα με το αντικείμενο της πιστοποίησης (πρόγραμμα σπουδών ή εσωτερικό σύστημα διασφάλισης της ποιότητας του ιδρύματος). Με την ίδια απόφαση παρέχεται στους φοιτητές των προγραμμάτων σπουδών ή των ιδρυμάτων αυτών η δυνατότητα συνέχισης των σπουδών τους σε άλλο πιστοποιημένο πρόγραμμα σπουδών ή ίδρυμα αντίστοιχα, και ρυθμίζονται τα σχετικά θέματα».¹²

Σύμφωνα με τα παραπάνω, το Συμβούλιο της ΑΔΙΠ οφείλει να παρακολουθεί κατά πόσο τα κριτήρια Πιστοποίησης των ΠΣ εξακολουθούν να ικανοποιούνται και μετά την έκδοση της σχετικής απόφασης, και εάν διαπιστώσει το αντίθετο, να ανακαλέσει την Πιστοποίηση, πράγμα που κατά νόμο έχει *έμμεσες ή άμεσες επιπτώσεις στη χρηματοδότηση του ιδρύματος*. Η «θετική υπό όρους» απόφαση Πιστοποίησης ενός ΠΣ σημαίνει ότι το πρόγραμμα αυτό πρέπει να ξαναγίνει μέσα σε συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα ώστε να ικανοποιηθούν τα κριτήρια που δεν ικανοποιούνται κατά την ΑΔΙΠ, ενώ *εάν το τμήμα δεν συμμορφωθεί ή εάν η ΑΔΙΠ εκδώσει αρνητική απόφαση Πιστοποίησης ενός ΠΣ*, ο νόμος επιτρέπει στον υπουργό Παιδείας να εκδώσει απόφαση για τον περιορισμό των φοιτητών που εισάγονται σε αυτό το ΠΣ, παρέχοντάς τους ταυτόχρονα τη δυνατότητα να εγγραφούν σε άλλο ΠΣ· με άλλα λόγια, να ανοίξει τον δρόμο για την κατάργηση ενός προπτυχιακού ή μεταπτυχιακού ΠΣ, βλέπε ενός τμήματος. Συγχρόνως, αφήνει ανοικτό το ενδεχόμενο, αν και με κάποια ασάφεια, ο υπουργός Παιδείας να περιορίσει τη χρηματοδότηση του ΠΣ, δηλαδή του τμήματος. *Στην περίπτωση, όμως, της Πιστοποίησης των συστημάτων διασφάλισης της ποιότητας των ιδρυμάτων*, ο νόμος προβλέπει ρητά τη δυνατότητα του υπουργού Παιδείας να περιορίσει τη χρηματοδότηση του ιδρύματος, αν εκδοθεί αρνητική απόφαση από την ΑΔΙΠ. Είναι προφανές ότι, με μόνιμο κίνδυνο τη μείωση της χρηματοδότησης, κανένα ίδρυμα δεν θα ρισκάρει να μη συμμορφωθεί πλήρως με το σχετικό Πρότυπο της ΑΔΙΠ και να αναπτύξει οποιαδήποτε πρωτοβουλία στο δικό του,

εσωτερικό σύστημα διασφάλισης της ποιότητας του έργου του. Τέλος, η διατύπωση της σχετικής διάταξης είναι τέτοια, αλλά προπάντων το πνεύμα της, ώστε δεν μπορεί να αποκλεισθεί η μείωση της χρηματοδότησης συνολικά ενός ιδρύματος, στην περίπτωση που περισσότερα του ενός ΠΣ λάβουν αρνητική απόφαση Πιστοποίησης.

Εδώ, ακόμα και τα σχόλια ίσως περιτεύουν. Ο καταναγκασμός είναι αποκάλυπτος, μέσα σε ένα πλέγμα διατάξεων (όχι μόνο εκείνων που παραθέσαμε παραπάνω, αλλά συνολικά του κεφ. Ι'), οι οποίες συνιστούν κυριολεκτικά και συμβολικά μνημείο αυταρχισμού, πρωφανείς ρυθμίσεις ακραίας επέμβασης του Υπουργείου Παιδείας και της εκάστοτε κυβέρνησης στο ακαδημαϊκό έργο. Εξάλλου, δεδομένων των θεσμικών αυτών δυνατοτήτων, πώς να ισχυριστεί κανείς ότι η Πιστοποίηση συνιστά απλώς μια χρονοβόρα και οκληρή γραφειοκρατία χωρίς άλλες συνέπειες;

Ακόμα κι αν ποτέ κανένας υπουργός Παιδείας δεν αξιοποιήσει τις παραπάνω δυνατότητες που του δίνει ο νόμος, ο νόμος αυτός έχει ευτελίσει κάθε έννοια ακαδημαϊκής ελευθερίας και –όπως θα δούμε αμέσως μετά– έχει καταργήσει στην πράξη κάθε ίχνος αυτοδιοίκησης. Πράξεις έγκρισης ΠΣ του πρύτανη και του Συμβουλίου του Ιδρύματος όχι μόνο έμπρακτα ακυρώνονται διά της «αρνητικής» Πιστοποίησης από την ΑΔΙΠ και των συνεπειών της, αλλά επιπλέον τα παραπάνω δύο όργανα μετατρέπονται σε «τοποτηρητές» της ΑΔΙΠ, αφού υποχρεούνται να παρακολουθούν εάν τα τμήματα τηρούν τα κριτήρια της Πιστοποίησης των ΠΣ ακόμα και μετά την έκδοση θετικής απόφασης από την ΑΔΙΠ. Συγχρόνως, βέβαια, αποκαλύπτεται και η απολύτως σκιώδης διατήρηση του τμήματος ως «βασικής ακαδημαϊκής μονάδας» στον συμπληρωματικό νόμο Αρβανιτόπουλου (Ν. 4076/12). Δεν είναι διόλου συμπτωματικό ότι στις διατάξεις του κεφαλαίου Ι' ο νομοθέτης δεν αναφέρεται σε Τμήμα, αλλά μόνο σε Προγράμματα Σπουδών. Δεν πρόκειται για απλή παράλειψη να προστεθεί ο όρος «Τμήμα» μετά την υποτιθέμενη ακαδημαϊκή «αποκατάστασή» του στον νόμο Αρβανιτόπουλου (παράλειψη που, σημειωτέον, παρατηρείται σε πολλές διατάξεις του νόμου). Πρόκειται για τη λογική που συνέχισε τον νόμο στο σύνολό του, και την οποία οι όποιες προσθήκες του όρου «Τμήμα» δεν μπορούν να ανατρέψουν.

2. Πλήρης κατάργηση της αυτοδιοίκησης των ιδρυμάτων και της αυτοτέλειας του τμήματος ή η ΑΔΙΠ και ο ρόλος του «Big Brother»

Χρειάζεται άραγε να το εξηγήσουμε; Ένα ακαδημαϊκό τμήμα, όταν δεν διαθέτει αυτεξουσιότητα στην κατάρτιση των (προπτυχιακών και μεταπτυχιακών) ΠΣ που προσφέρει, αλλά τα υποβάλλει ουσιαστικά προς έγκριση (βλ. «Πιστοποίηση»: η λέξη μόνο αλλάζει σε μια εξω-ακαδημαϊκή αρχή και διά αυτής στο Υπουργείο Παιδείας, και όταν του τα «γυρίζουν πίσω», αν δεν συμμορφωθεί την πρώτη φορά προς «τας υποδείξεις» (θα δούμε πιο κάτω τα κριτήρια της πιστοποίησης), ενώ απειλείται με συρρίκνωση ή/και «κλείσιμο», αν θεωρηθεί ότι εξακολουθεί να μη συμμορφώνεται, το τμήμα αυτό στην πράξη παύει να υπάρχει πλέον ως ακαδημαϊκή οντότητα. Με τις διατάξεις περί «Πιστοποίησης και Διασφάλισης της Ποιότητας» του νέου νόμου, επαναφέρεται πλήρως η λογική του νόμου Διαμαντοπούλου που καταργούσε το τμήμα όχι μόνο ως διοικητική αλλά και ως αυτοτελή ακαδημαϊκή μονάδα.

Βέβαια, το αμάλαμα που προέκυψε από τον συνδυασμό του νόμου Διαμαντοπούλου και Αρβανιτόπουλου επιχειρεί μέσα από εξαιρετικά θολές και αντιφατικές διατυπώσεις¹³ να καταργήσει τη διοικητική αυτονομία του τμήματος και να περιορίσει και την ακαδημαϊκή του αυτονομία, εφόσον εισάγει ένα καινοφανές στοιχείο που μάλλον θέλουμε να ξεχνάμε: την οργάνωση ή κατάργηση τμημάτων από τον πρύτανη μετά από έκφραση απλής γνώμης της Συγκλήτου και τελική έγκριση από το Συμβούλιο του Ιδρύματος¹⁴ (θυμίζουμε ότι με τα «προ Διαμαντοπούλου» δεδομένα, η Σύγκλητος –που τότε δεν ήταν το «κολοβό» όργανο του νέου νόμου, αλλά ευρέως αντιπροσωπευτικό όργανο– είχε λόγο για τα ΠΣ μόνο των μη αυτόνομων τμημάτων). Δεν μπορούμε να μη μνημονεύσουμε στο σημείο αυτό τον ελιγμό της ηγεσίας του Υπουργείου, σύμφωνα με τον οποίο, στον νόμο Αρβανιτόπουλου (Ν. 4076/12, άρθρο 4 παρ. 4) ο όρος «Πρόγραμμα Σπουδών» αντικαταστάθηκε από τον όρο «Τμήμα», αλλαγή που τότε χαιρέτιστηκε από μεγάλη μερίδα της πανεπιστημιακής κοινότητας ως αποκατάσταση του τμήματος σε βασική ακαδημαϊκή (τουλάχιστον) μονάδα. Στην πράξη όμως, οι προαναφερθείσες διατάξεις δεν τροποποιήθηκαν, δίνοντας έτσι το δικαίωμα στον πρύτανη και το Συμβούλιο να καταργούν ή να ιδρύουν τμήματα κατά το δοκούν.

Ωστόσο, παρά τις παραπάνω προβληματικές ρυθμίσεις του Ν. 4009/11, η προβλεπόμενη από τον νόμο διαδικασία διαδοχικών εγκρίσεων των ΠΣ των τμημάτων αφορά στην εσωτερική λειτουργία και ιεραρχία των ακαδημαϊκών οργάνων και εντάσσεται στο πλαίσιο της αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ (έστω, όπως την εννοεί ο νέος νόμος). Αντίθετα, με τις διατάξεις που αναφέρονται στην «Πιστοποίηση», η παραπάνω συνθήκη που ο ίδιος ο νόμος προβλέπει παραβιάζεται κατάφωρα και συντελείται μια πρωτοφανής τομή που ανατρέπει πλήρως την αρχή της αυτοδιοίκησης: ένας εξω-ακαδημαϊκός θεσμός, η ΑΔΙΠ, που εμφανίζεται ως «ανεξάρτητη αρχή» αλλά στην πράξη ελέγχεται πλήρως (και εν μέρει διορίζεται)¹⁵ από τον υπουργό Παιδείας, αποκτά την εξουσία, μέσω της «αρνητικής Πιστοποίησης», να απορρίπτει προγράμματα σπουδών που έχουν εγκρίνει τα δύο ανώτατα όργανα των ΑΕΙ, δηλαδή ο πρύτανης και το Συμβούλιο του Ιδρύματος. Πρόκειται για την πιο ακραία αντίφαση του Ν. 4009/11 και συγχρόνως την πιο ακραία παραβίαση του Συντάγματος όσον αφορά στη διοικητική και ακαδημαϊκή αυτοτέλεια των ιδρυμάτων ανώτατης παιδείας στη χώρα μας, κάτι που δεν έχει αναδειχθεί επαρκώς μέχρι τώρα.¹⁶

Σε αυτό το πλαίσιο, η ΑΔΙΠ που χειρίζεται όλο τον μηχανισμό Αξιολόγηση-Πιστοποίηση-Χρηματοδότηση, γίνεται ο «Μεγάλος Αδελφός» των ιδρυμάτων, η παντοδύναμη «Αρχή», όπως την αποκαλεί χαρακτηριστικά ο Ν. 4009/11. Το γεγονός ότι για να συγκροτηθεί το Συμβούλιο της «Αρχής» είναι ο υπουργός Παιδείας εκείνος ο οποίος επιλέγει (από κατάλογο επικρατέστερων υποψηφιοτήτων που καταρτίζεται μέσα από μια περίπλοκη διαδικασία) έξι εν ενεργεία πρωτοβάθμιους καθηγητές των ΑΕΙ, τέσσερις των ΤΕΙ και έναν εν ενεργεία πρωτοβάθμιο ερευνητή,¹⁷ υπογραμμίζει εντονότατα τον χαρακτήρα της ΑΔΙΠ ως κρατικής υπηρεσίας –και μάλιστα υψηλού στελεχικού δυναμικού, άρα άμεσα εξαρτώμενης από τις εκάστοτε κυβερνήσεις, η οποία υποκαθιστά στα κρίσιμα αυτά ζητήματα την ακαδημαϊκή κοινότητα και τη συλλογική της λειτουργία.

3. Άμεση και καταναγκαστική υπαγωγή του ακαδημαϊκού έργου στις ανάγκες της αγοράς ή το ISO των Προγραμμάτων Σπουδών και οι συνέπειές του

Ακόμα και οι πιο θερμοί θιασώτες της λογικής που υπηρετεί η Πιστοποίηση των ΠΣ θα παραδεχτούν ότι, στα παραπάνω

θεσμικά συμφραζόμενα, η Πιστοποίηση δεν «συνδέει» απλώς τα ΠΣ με την αγορά, αλλά υποτάσσει το έργο μας σε αυτήν, και μάλιστα μέσω μιας διαδικασίας, η οποία δεν έχει σχέση ούτε καν με απόπειρα «παντρέματος» των ακαδημαϊκών στόχων με τις ανάγκες, έστω, της αγοράς εργασίας. Κι αυτό, γιατί στη διαδικασία Πιστοποίησης των ΠΣ, όπως την ορίζει ο νόμος και την περιγράψαμε πιο πάνω, η ακαδημαϊκή κοινότητα ελέγχεται αλλά δεν ασκεί η ίδια κανέναν απολύτως έλεγχο. Δεδομένης της απουσίας αυτού του ελέγχου, δεν έχει καν νόημα ένα ερώτημα του τύπου: «και είναι τόσο κακό να συνδέονται οι γνώσεις που προσφέρουμε με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, και να αξιολογούμαστε για την αποτελεσματικότητα αυτής της σύνδεσης»; Αν προς στιγμήν, για τις ανάγκες της συζήτησης, προσχωρήσουμε σε αυτή τη λογική και δεχτούμε ότι κάτι τέτοιο δεν είναι αξιωματικά «κακό», είναι προφανές ότι, αν δεν θέλουμε να απεμπολήσουμε την ακαδημαϊκή μας υπόσταση, οφείλουμε να απαντήσουμε ξεκάθαρα: *ναι, είναι κακό, όταν όλος αυτός ο μηχανισμός όχι μόνο δεν έχει καμία απολύτως σχέση με ακαδημαϊκές στοχεύσεις και λειτουργίες, αλλά «στήνεται» ακριβώς για να τις υπονομεύσει.*

Στην πραγματικότητα, η Πιστοποίηση των ΠΣ, στο όνομα των αναγκών της αγοράς και υπό την απειλή περικοπών της κρατικής χρηματοδότησης και άλλων συνεπειών (βλ. πιο πάνω, υποενότητα Ι), υποχρεώνει τα ακαδημαϊκά τμήματα να υπηρετήσουν με τις σπουδές που προσφέρουν διάφορα αδιαφανή και γενικόλογα κριτήρια (προ)τυποποίησης, στη διαμόρφωση των οποίων τα ίδια τα τμήματα ούτε έχουν, ούτε οφείλουν να έχουν λόγο (έχουν όμως λόγο, το Τεχνικό, το Γεωτεχνικό και το Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδας, που συμμετέχουν διά κοινού τους εκπροσώπου στο Συμβούλιο της ΑΔΙΠ).¹⁸ Είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτική η παράθεση των κριτηρίων Πιστοποίησης που τίθενται με το άρθρο 72, παρ.1 του Ν. 4009/11:

«1. Στα γενικά κριτήρια πιστοποίησης των προγραμμάτων σπουδών περιλαμβάνονται, ιδίως, τα εξής:

α) η ακαδημαϊκή φυσιογνωμία και ο προσανατολισμός του προγράμματος σπουδών,

β) τα μαθησιακά αποτελέσματα και τα επιδιωκόμενα προσόντα σύμφωνα με το Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων Ανώτατης Εκπαίδευσης που προβλέπεται στην περίπτωση δ' της παραγράφου 4 του άρ-

θρου 16 του Ν. 3879/2010, όπως προστίθεται με το άρθρο 46 του παρόντος νόμου,

γ) η δομή και η οργάνωση του προγράμματος σπουδών,

δ) η ποιότητα και αποτελεσματικότητα του διδακτικού έργου, όπως τεκμηριώνεται ιδίως από την αξιολόγηση από τους φοιτητές,

ε) η καταλληλότητα των προσόντων του διδακτικού προσωπικού,

στ) η ποιότητα του ερευνητικού έργου της ακαδημαϊκής μονάδας,

ζ) ο βαθμός σύνδεσης της διδασκαλίας με την έρευνα,

η) η ζήτηση στην αγορά εργασίας των αποκτώντων προσόντων, και

θ) η ποιότητα των υποστηρικτικών υπηρεσιών, όπως οι διοικητικές υπηρεσίες, οι βιβλιοθήκες και οι υπηρεσίες φοιτητικές μέριμνας».

Είναι εμφανής η αοριστία των ανωτέρω κριτηρίων, η οποία επιτρέπει την αυθαίρετη εφαρμογή τους σύμφωνα με τις εκάστοτε βλέψεις και πολιτικές της ΑΔΙΠ και του Υπουργείου Παιδείας: λόγου χάριν, από ποιους και πώς προσδιορίζεται «η καταλληλότητα των προσόντων του διδακτικού προσωπικού»; Πώς (θα) διερμηνεύεται «η ζήτηση στην αγορά εργασίας των αποκτώντων προσόντων»; Ποιος και πώς θα κρίνει τον «βαθμό σύνδεσης της διδασκαλίας με την έρευνα»; κ.ο.κ. Στην ενημερωτική συνάντηση που έγινε στις 28.3.14 στο Πανεπιστήμιο Κρήτης (ΠΚ) μεταξύ των μελών του ιδρύματος και τριών μελών του Συμβουλίου της ΑΔΙΠ για τη διαδικασία Πιστοποίησης, φάνηκε ότι τα παραπάνω «κριτήρια», αν και όταν ερμηνευθούν από την ίδια την ΑΔΙΠ, θα έχουν έναν καθαρά τεχνοκρατικό χαρακτήρα, με γνώμονα την αντίληψη ότι:

-τα πανεπιστήμια παρέχουν «υπηρεσίες εκπαίδευσης»,

-οι φοιτητές είναι «χρήστες» του προϊόντος των υπηρεσιών αυτών,

-ως εκ τούτου, είναι λογικό, για την κατοχύρωση των «χρηστών» (βλέπε πελατών), τα παρεχόμενα «προϊόντα» να είναι «πιστοποιημένα» (όπως οποιοδήποτε προς πώληση προϊόν της αγοράς), με κριτήρια αποδεκτά ή/και καθορισμένα από τους «χρήστες».¹⁹

Βάσει της διεθνούς εμπειρίας εφαρμογής τέτοιων συστημάτων πιστοποίησης και τεχνοκρατικής/αγοραίας αξιολόγησης των ΠΣ, αναπτύσσεται ένας πολύ γόνιμος προβληματισμός για τις κατευθύνσεις προς τις οποίες τρέπεται η πανεπιστημιακή εκπαίδευση με την επιχειρούμενη

μετατόπιση της ατζέντας από τη σφαιρική γνώση ενός επιστημονικού πεδίου προς τις «δεξιότητες» και τα «μαθησιακά αποτελέσματα». Σύμφωνα με το πρόσφατο άρθρο του S. C. Ward (βλ. σημ. 9), η ανθρωπολογική μεταμόρφωση του φοιτητή σε «πελάτη» που απλώς εκφράζει τις καταναλωτικές του προτιμήσεις, αναλαμβάνοντας βέβαια και τους επενδυτικούς κινδύνους των ατομικών του επιλογών, είναι διαδικασία που καθιστά την πανεπιστημιακή εκπαίδευση «μια ιδιωτική επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο που κατέχει το άτομο», το οποίο παύει να την αναγνωρίζει ως «μια δαπάνη που κάνει η κοινωνία για το συλλογικό καλό». Αυτή η δομική ανθρωπολογική μεταμόρφωση που επιστημονικά και σε άλλες αναλύσεις, και που συχνά συνοδεύεται από μια δημοφιλή, δημαγωγική, όσο και υστερόβουλη ρητορεία περί «φοιτητοκεντρικών προσεγγίσεων», αποτελεί βασικό βραχίονα του στρατηγήματος που αναπτύσσει ο ύστερος νεοφιλελευθερισμός και που αν υλοποιηθεί θα επιφέρει όχι απλώς την «ιδιωτικοποίηση» των πανεπιστημίων αλλά τη μετάλλαξή τους σε ομίλους για... «edu-preneurs», δηλαδή την προσομοίωσή τους με επιχειρηματικούς οργανισμούς. Στον ορίζοντα αυτού του εγχειρήματος, ο S. C. Ward βλέπει την πανεπιστημιακή διδασκαλία να υπονομεύεται και να περιθωριοποιείται, καθώς τα προγράμματα σπουδών θα μετατραπούν σε ταχύρρυθμες διαδικασίες συμπλήρωσης μιας «checklist» από εξωγενώς προσδιοριζόμενες δεξιότητες, ενώ οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι θα πιεστούν να μετατραπούν σε μέντορες που απλώς εποπτεύουν και επιμελούνται τη σκηνογραφία αυτής της παράστασης.²⁰

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, κωδικοποιούμε συγχρόνως ορισμένες εκτιμήσεις που διατυπώσαμε σε σχετική με το θέμα μας δημόσια συζήτηση στο Πανεπιστήμιο Κρήτης στο Ρέθυμνο, και τις οποίες καταθέτουμε εδώ προς σκέψη. Αφορούν στον τρόπο με τον οποίο ο νέος θεσμός της Πιστοποίησης (η σχετική νομοθεσία σε συνδυασμό με την «Πρόταση» της ΑΔΙΠ αλλά και με τα προαναφερθέντα υποδείγματα για τη συμπλήρωση των περιγραμμάτων των μαθημάτων) μπορεί να παρεμβαίνει στην ακαδημαϊκή διαδικασία και μελλοντικά να επηρεάζει την επιστημονική συγκρότηση πανεπιστημίων, τμημάτων και μαθημάτων:

(α) Η Πιστοποίηση σηματοδοτεί τη διαδικασία διαρκούς ελέγχου του περιεχομένου των σπουδών από έναν φορέα (ΑΔΙΠ) εξωτερικό της πανεπιστημιακής

κοινότητας, ο οποίος προέρχεται, ορίζεται και ελέγχεται από την εκάστοτε κυβέρνηση.

(β) Στον βαθμό που η διαδικασία αξιολόγησης της επάρκειας και της καταλληλότητας των ΠΣ παραμένει αδιευκρίνιστη λόγω της εξαιρετικά αμφίσημης διατύπωσης «κριτηρίων Πιστοποίησης» (άρθρο 72 του Ν. 4009/11), εύλογα συνάγει κανείς ότι ανοίγει ο δρόμος για εφαρμογή μη ακαδημαϊκών κριτηρίων.²¹

(γ) Υπονομεύεται στην πράξη η ακαδημαϊκή ελευθερία στον τομέα της διδασκαλίας και συνακόλουθα στην έρευνα, καθώς παρεμποδίζεται η επικαιροποίηση του περιεχομένου της διδασκαλίας σε συνάρτηση με τη (διεθνή και τοπική) έρευνα.

(δ) Η διαδικασία Πιστοποίησης πτυχίων εντάσσεται στη λογική της *μετάλλαξης των πανεπιστημιακών σπουδών σε κατάρτιση*, παρέχοντας «πακέτα γνώσεων περιορισμένης εμβέλειας» και οδηγώντας έτσι στην πολυτοποίηση και τον κατακερματισμό της επιστημονικής γνώσης.²²

(ε) Εκφράζει μια αμιγώς τεχνοκρατική αντίληψη του περιεχομένου σπουδών, ανεξαρτήτως των ιδιομορφιών της κάθε επιστήμης. Παράλληλα, υπονομεύει δραστικά την αναγκαιότητα θεωρητικής εμπλαίσωσης των μαθημάτων και των ΠΣ, κάτι που *αμφισβητεί τη λογική λειτουργίας τμημάτων βάσει του επιστημονικού καταμερισμού της γνώσης*, ενώ μέσω της παρέμβασης στο περιεχόμενο, προκύπτει η δυνατότητα παρέμβασης στη δομή.

(στ) Λειτουργεί ως *δυνάμει ομογενοποιητικός μηχανισμός* (αφού η ομοιογένεια αποτελεί προϋπόθεση Πιστοποίησης).²³ Σε ομοειδή τμήματα δεν θα είναι εύκολο να διατηρηθεί πλήρως η ιδιαίτερη ακαδημαϊκή φυσιογνωμία των ΠΣ (δομή, είδος μαθημάτων, ύπαρξη ή μη υποχρεωτικών μαθημάτων κλπ.), ιδιαίτερα στις κοινωνικές και ανθρωπιστικές σπουδές που υπηρετούν πολλαπλότητα επιστημολογικών παραδόσεων. Εξάλλου, τέτοιου τύπου ομοιομορφίες εφαρμόζονται με το κριτήριο των «ελάχιστων προϋποθέσεων», ευνοώντας δομικά/θεσμικά τη διαμόρφωση ιδρυμάτων πολλαπλών ταχυτήτων.

(ζ) Μέσω της τυποποίησης, επιτυγχάνεται η ομοιογενής/προτυποποιημένη ποσοτική αποτύπωση των παρεχόμενων «εκπαιδευτικών πακέτων», επομένως *διευκολύνεται και η κοστολόγησή τους* (πώληση προϊόντων κατάρτισης, ανεξαρτήτως φορέα: δημόσιο ή ιδιωτικό, πανεπιστήμιο ή ΚΕΚ). Αυτό το τελευταίο επι-

σημοποιεί τη δυνατότητα σύμπτυξης πελατειακών σχέσεων μεταξύ διδασκόντων και φοιτητών και την εμφάνιση συμπεριφορών διαφθοράς (π.χ. εκμετάλλευση της εργασίας των φοιτητών).

(η) Η εισβολή της έννοιας του κόστους *προάγει ήδη υφιστάμενες άτυπες ιεραρχίες* (μεταξύ ιδρυμάτων, τμημάτων, διδασκόντων, φοιτητών) *σε γενικό διαφοροποιητικό κανόνα*.

(θ) Κατασκευάζεται «αντικειμενοποιημένη» (με ποια κριτήρια άραγε;) «θύρα εξόδου» «ανεπιθύμητων και περιττών» τμημάτων από το Δημόσιο Πανεπιστήμιο.

Επιλεγόμενα

Ακόμα και αν κανείς θα ήθελε να αποδεχτεί τη λογική και το πνεύμα που θέτουν οι προαναφερθείσες διατάξεις για την Πιστοποίηση των ΠΣ και των τίτλων σπουδών που παρέχουν τα πανεπιστήμια, εύκολα μπορεί να διαπιστώσει ότι αυτή τη στιγμή *δεν πληρούνται οι νομικές προϋποθέσεις για την υλοποίησή της*. Ακριβέστερα, δεν πληρούνται τα προβλεπόμενα από τη νομοθεσία που σχετίζεται με τη διαδικασία πρώτης εφαρμογής της Πιστοποίησης. Το ζήτημα αυτό πραγματευόμαστε διεξοδικά στην πρώτη εκδοχή του παρόντος κειμένου.²⁴ Αρκεί εδώ να υπογραμμίσουμε δυο βασικά σημεία. Πρώτον: το άρθρο 14 του Ν. 4009/11 απαιτεί «εσωτερικό σύστημα διασφάλισης ποιότητας [...] και τις διαδικασίες υλοποίησής του» που καθορίζονται με απόφαση του Συμβουλίου του Ιδρύματος (παρ. 3) καθώς και «πληροφοριακό σύστημα διαχείρισης των δεδομένων της αξιολόγησης» (παρ. 3), ενώ το άρθρο 80 παρ. 12(δ) του Ν. 4009/11 θέτει ρητά ως *προϋπόθεση* για την έναρξη της διαδικασίας Πιστοποίησης την ύπαρξη «εσωτερικού συστήματος διασφάλισης ποιότητας», το οποίο μάλιστα, βάσει του άρθρου 14 παρ. 3 του Ν. 4009/11, πρέπει να *δημοσιευθεί σε ΦΕΚ. Πρέπει να τονιστεί ότι καμία εκ των δύο αυτών προϋποθέσεων («εσωτερικό σύστημα διασφάλισης ποιότητας» και «πληροφοριακό σύστημα διαχείρισης των δεδομένων της αξιολόγησης») δεν πληρείται ακόμα στα πανεπιστήμια*.²⁵ Δεύτερον: η σχετική νομοθεσία²⁶ προβλέπει ότι η Πιστοποίηση θα γίνει αφού ολοκληρωθεί η αξιολόγηση σύμφωνα με τον Ν. 3374/2005. Όμως εκεί αναφέρονται τα εξής (άρθρο 1 παρ. 3): «Η αξιολόγηση κάθε ιδρύματος ανώτατης εκπαίδευσης γίνεται με βάση την αξιολόγηση των επιμέρους ακαδημαϊκών

μονάδων, από τις οποίες αποτελείται, και την αξιολόγηση της λειτουργίας του ιδρύματος συνολικά». Όπως διευκρινίστηκε κατά την προαναφερθείσα ενημερωτική συνάντηση των μελών ΔΕΠ του Πανεπιστημίου Κρήτης με μέλη της ΑΔΙΠ στις 28.3.14, το τονισμένο χωρίο σημαίνει ότι απαιτείται η συνολική αξιολόγηση του ιδρύματος από την ΑΔΙΠ βάσει και των εξωτερικών αξιολογήσεων των τμημάτων, η οποία, συνεκτιμώντας και τις υπόλοιπες κεντρικές υπηρεσίες του που δεν υπάγονται σε τμήματα (π.χ. κεντρική διοίκηση, βιβλιοθήκη, μουσεία, γυμναστήρια, φοιτητικές εστίες, κ.ά.), θα καταλήγει στη σύνταξη συνολικής έκθεσης για το ίδρυμα. *Όμως τέτοιες αξιολογήσεις δεν έχουν πραγματοποιηθεί στα ιδρύματα*.

Εν κατακλείδι, εκτιμούμε ότι τόσο τα πανεπιστήμια όσο και η ίδια η ΑΔΙΠ είναι ακόμα πολύ μακριά από οποιαδήποτε διαδικασία «Πιστοποίησης» και άρα η όποια σπουδή από διοικήσεις των ΑΕΙ προς την κατεύθυνση αυτή δεν μοιάζει να έχει αυτή τη στιγμή άλλο νόημα, εκτός ίσως από ένα βολικό «φαίνεσθαι» συμμόρφωσης, βολικό ιδιαίτερα για το Υπουργείο, εφόσον δεν θίγονται και δεν συζητιούνται στην ακαδημαϊκή κοινότητα τα ουσιαστικά προβλήματα, δηλαδή, οι σοβαρές θεσμικές και ακαδημαϊκές συνέπειες του θεσμού της Πιστοποίησης. Προς αυτή την κατεύθυνση ελπίζουμε ότι θα συμβάλει το κείμενο αυτό.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Το άρθρο αυτό αποτελεί επεξεργασμένη μορφή κειμένου, το οποίο συντάχθηκε και κοινοποιήθηκε ηλεκτρονικά για λογαριασμό του «Ανεξάρτητου Παρατηρητηρίου για ένα Δημόσιο και Δημοκρατικό Πανεπιστήμιο» που ίδρυσαν τον Ιούλιο του 2013 οι Ενιαίοι Φορείς Διδασκόντων των Σχολών του Πανεπιστημίου Κρήτης στο Ρέθυμνο, με στόχο τη διακίνηση πληροφοριών και προβληματισμού γύρω από τα μείζονα προβλήματα, κυρίως τα θεσμικά, που αντιμετωπίζουν τα ελληνικά πανεπιστήμια στην τρέχουσα συγκυρία.
- 2 Βλ. το Κεφάλαιο Ι' «Διασφάλιση και Πιστοποίηση της Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση» στον Ν. 4009/11, όπως αυτός έχει τροποποιηθεί από τον Ν. 4076/12 «Ρυθμίσεις θεμάτων Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων και άλλες διατάξεις» και από τον Ν. 4115/13 «Οργάνωση και λειτουργία Ιδρύματος Νεολαίας και Διά Βίου Μάθησης και Εθνικού Οργανισμού Πιστοποίησης Προσόντων και άλλες διατάξεις».

- 3 Βλ. αντίστοιχα Κεφάλαιο ΙΑ΄ «Μεταβατικές Διατάξεις», άρθρο 80, παρ. 11δ.
- 4 Βλ. «Εισαγωγικό Σημείωμα» στο ΑΔΙΠ, «Πρόταση Ακαδημαϊκής Πιστοποίησης Προγραμμάτων Σπουδών», Σεπτέμβριος 2013, σ. 1. Η «Πρόταση» δημοσιεύεται ολόκληρη την ιστοσελίδα της ΑΔΙΠ, με νέα ημερομηνία (Απρίλιος 2014) στον σύνδεσμο: http://www.adip.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=154&Itemid=253&lang=el, τελευταία πρόσβαση 26.5.2014.
- 5 «Πρόταση», Παράρτημα Α.
- 6 Σύμφωνα με επιστημονικές έρευνες και αναλύσεις των μεταρρυθμίσεων που προωθούνται διεθνώς στην ανώτατη εκπαίδευση στο όνομα της «παγκόσμιας οικονομίας της γνώσης», ο ΕΧΑΕ παίζει κεντρικό ρόλο στη συγκρότηση αυτής της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας, που προϋποθέτει την προώθηση της παραπάνω λογικής για την ανώτατη εκπαίδευση συγχρόνως, ως περιφερειακό μόρφωμα που δραστηριοποιείται στο παγκόσμιο (και ολόένα πιο προσοδοφόρο) εμπόριο μόρφωσης «διεθνών φοιτητών», ως βασικό του στόχο έχει, ιδιαίτερα μετά από τη Διαδικασία της Λισαβόνας που τον ίδρυσε και θεσμικά, να ανταγωνισθεί άλλες αντίστοιχες περιφερειακές αγορές ανώτατης εκπαίδευσης, όπως είναι εκείνες των ΗΠΑ και της Αυστραλίας: Susan Wright / Anika Rabo, «Introduction: Anthropologies of University Reform», στο ομώνυμο αφιέρωμα του περ. *Social Anthropology/Anthropologie Sociale* 18 (2010), σ. 3-4.
- 7 «Πρόταση», Παράρτημα Α.
- 8 Βλ. Κεφάλαιο Ι΄ «Διασφάλιση και Πιστοποίηση της Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση», άρθρο 66, παρ. 4.
- 9 Οι μεταρρυθμίσεις που συντελούνται διεθνώς στα πανεπιστήμια στο όνομα της λεγόμενης «παγκόσμιας οικονομίας της γνώσης» και του τρόπου που την αντιλαμβάνονται παγκόσμια κέντρα οικονομίας και ανάπτυξης του ύστερου νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού (όπως ο ΟΟΣΑ ή η Παγκόσμια Τράπεζα), που την προωθούν περιφερειακά κέντρα υπηρεσιών εκπαίδευσης (όπως ο ΕΧΑΕ) και που την υιοθετούν εθνικές κυβερνήσεις, ολόένα και περισσότερο αμφισβητούνται από την ευρωπαϊκή και τη διεθνή ακαδημαϊκή κοινότητα ή ερευνώνται και αναλύονται κριτικά. Βλ. ενδεικτικά το προαναφερόμενο (σημ. 6) αφιέρωμα του περ. *Social Anthropology/Anthropologie Sociale* 18 (2010), καθώς και την πλούσια βιβλιογραφία στην εισαγωγή του αφιερώματος: Wright / Rabo, «Introduction», *ό.π.*, σ. 12-14. Βλ. επίσης το πρόσφατο άρθρο του καθηγητή κοινωνιολογίας στο Western Connecticut State University Steven C. Ward, στο ανεξάρτητο διεθνές δίκτυο πληροφόρησης «The Conversation.com» (<http://ow.ly/3k-PUKc>, τελευταία πρόσβαση 26.5.2014), το οποίο λειτουργεί υπό τη σκέπη πολύ γνωστών βρετανικών πανεπιστημίων, ενώ στη λίστα των 753 πανεπιστημίων και ερευνητικών ιδρυμάτων από όλο τον κόσμο (<http://theconversation.com/institutions>, τελευταία πρόσβαση 26.5.2014) που συλλογίζονται στον προβληματισμό, ο οποίος αναπτύσσεται στο δίκτυο, συγκαταλέγονται πολλά από τα κορυφαία ιδρύματα της παγκόσμιας γνώσης.
- 10 Στα σχετικά υποδείγματα της ΑΔΙΠ («Πρότυπο Περιγραμμά Μαθήματος»), τα μαθήματα είναι «Διοίκηση και διαχείριση έργων» του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων, καθώς και ένα μάθημα με τίτλο «River and Lake Water Quality». Βλ. σχετικά την ιστοσελίδα της ΑΔΙΠ που παραθέτουμε στη σημ. 3.
- 11 Βλ. Κεφάλαιο Θ΄ «Οικονομικά», άρθρο 62 «Συμφωνίες προγραμματικού σχεδιασμού», παρ. 4.
- 12 Κεφάλαιο Ι΄, άρθρο 71 «Αποφάσεις πιστοποίησης», παρ. 1-5.
- 13 Οι σχετικές διατάξεις (Ν. 4076/12, άρθρο 4 παρ. 1, 2 και 5), αποτελούν μνημείο λεκτικής ασάφειας και νομικής κακοτεχνίας, που κατά την γνώμη μας είναι εσκεμμένη, ώστε να μη γίνει αμέσως αντιληπτή η κατάργηση της διοικητικής αυτονομίας των ακαδημαϊκών τμημάτων.
- 14 Ν. 4009/11, άρθρο 8 παρ. 18(ιζ). Ας σημειωθεί επίσης ότι με τους Ν. 4009/11, άρθρο 10 παρ. 6(η), άρθρο 9 παρ. 10(θ), (ιβ), και Ν. 4076/12, άρθρο 3 παρ. 7, είναι αρμοδιότητα της Κοσμητείας να δημιουργήσει προγράμματα σπουδών με άλλα ιδρύματα και να ιδρύσει προγράμματα μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών, περιορίζοντας τον ρόλο του Τμήματος απλώς στην κατάθεση σχετικής εισήγησης.
- 15 Ν. 4009/11, άρθρο 67 παρ. 2(α) και 3(δ).
- 16 Η τροποποίηση του άρθρου 7 παρ. 6 του Ν. 4009/11 με το άρθρο 1 παρ. 4 του Ν. 4076/12 πλήττει ακόμα πιο βίαια τη συνταγματικά κατοχυρωμένη διοικητική και ακαδημαϊκή αυτοτέλεια των ΑΕΙ: η δυνατότητα ίδρυσης, κατάργησης, κατάτμησης ή συγχώνευσης ακαδημαϊκών τμημάτων, σχολών ή ακόμα και ιδρυμάτων εκδίδεται με απόφαση του υπουργού Παιδείας μετά από έκφραση *απλής γνώμης* του Συμβουλίου του Ιδρύματος και της ΑΔΙΠ. Οι γνώμες αυτές μάλιστα θεωρούνται δοθείσες, αν δεν κατατεθούν εντός 60 ημερών από την ημέρα που θα ζητηθούν από τον υπουργό. Το «σχέδιο ΑΘΗΝΑ» κατέστη δυνατός, εξαιτίας αυτής ακριβώς της τροποποίησης. Ας σημειωθεί τέλος ότι με το προ του Ν. 4009/11 νομικό καθεστώς, ο υπουργός Παιδείας δεν είχε καμία δυνατότητα να κινήσει τέτοια διαδικασία ίδρυσης ή κατάργησης, αρμοδιότητα αποκλειστική της Συγκλήτου του κάθε ιδρύματος (Ν. 2083/92, άρθρο 2 παρ. 2(β),ΙV).
- 17 Για τη σύνθεση και τη διαδικασία συγκρότησης του Συμβουλίου της ΑΔΙΠ, βλ. Ν. 4009/11, άρθρο 67 «Συμβούλιο της Αρχής», παρ. 2 και 3.
- 18 Ν. 4009/11, άρθρο 67, παρ. 2(ζ) και παρ. 3.
- 19 Οι παραπάνω διατυπώσεις (και ιδιαίτερα οι εντός εισαγωγικών) αποτελούν ουσιαστικά κατά λέξη εκφράσεις των μελών του συμβουλίου της ΑΔΙΠ κ.κ. Κ. Μέμου και Π. Υψηλάντη κατά την ανωτέρω συνάντηση.
- 20 Παρά το γεγονός ότι ο συντάκτης του άρθρου προέρχεται από τη «μητρόπολη» της διεθνούς πανεπιστημιακής κοινότητας, οι ανησυχίες που εκφράζει ηχούν κιόλας οικείες στ' αυτιά μας.
- 21 Εκπλήρσις και τον πιο καλοπροαίρετο αναγνώστη η βαθιά υποτίμηση του ακαδημαϊκού έργου και κριτηρίων στην «Πρόταση» της ΑΔΙΠ. Στο Παράρτημα Β («Περιληπτικός Οδηγός συγγραφής μαθησιακών αποτελεσμάτων»), ο συντάκτης της «Πρότασης», εκθέτοντας τη σπουδαιότητα των «Μαθησιακών Αποτελεσμάτων» (ΜΑ) επειδή αυτά είναι μετρήσιμα και συνεπώς μπορούν να ποσοτικοποιηθούν «τι είναι ικανός να κάνει» ο φοιτητής έχοντας ολοκληρώσει ένα μάθημα ή ένα ΠΣ (!), αναφέρει χαρακτηριστικά: «αυτή η μετρήσιμη ικανότητα του φοιτητή διαφοροποιεί τα ΜΑ από τους σχετικά απροσδιόριστους σκοπούς και στόχους κάθε μαθήματος που χρησιμοποιούνταν προηγουμένως στην περιγραφή κάθε μαθήματος». Ευτυχώς, λοιπόν, που έρχεται η ΑΔΙΠ να μας μάθει πώς να περιγράψουμε, δηλαδή, πώς να συγκροτούμε το μάθημά μας και τις γνώσεις που θέλουμε να μεταδώσουμε στους φοιτητές. Τα σχόλια περιτεύουν!
- 22 Είναι χαρακτηριστικό ότι στην προαναφερθείσα ενημερωτική συνάντηση των μελών ΔΕΠ του Πανεπιστημίου Κρήτης με την ΑΔΙΠ, οι εισηγητές προέβλεψαν την εικόνα αυτή, επικαλούμενοι ακριβώς την υποτιθέμενη «φοιτητικοκεντρική προσέγγιση» (βλ. *εδώ*, σημ. 18), στην οποία οφείλουν πλέον να στραφούν τα πανεπιστήμια. (Βλ. επίσης http://www.adip.gr/data/ΑΞΙΟΛ_ΑΕΙ-ΕΙΣΑΓΩΓΗ).

pdf, σ. 14 κ.ε., τελευταία πρόσβαση 26.5.2014).

- 23 Στο Παράρτημα Α της «Πρότασης» της ΑΔΙΠ, εκφράζεται ιδιαίτερα «ευαισθησία» στον σεβασμό της διαφοράς του κάθε εθνικού εκπαιδευτικού συστήματος, και συνακόλουθα του κάθε επιμέρους Ιδρύματος και ΠΣ. Έτσι, αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι «το Πλαίσιο Προσόντων του ΕΧΑΕ λαμβάνει υπόψη του την *ποικιλότητα* των εθνικών συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης και διευκολύνει την αμοιβαία κατανόηση και σύγκρισή τους μεταξύ των διαφορετικών χωρών», ενώ πιο κάτω, ορίζει τους «Περιγραφικούς Δείκτες του Δουβλίνου», εξηγώντας ότι αυτοί «είναι κατ' ανάγκη, αρκετά γενικοί ώστε να γίνεται σεβαστή η αυτονομία των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης στην οργάνωση της μάθησης και των προγραμμάτων σπουδών τους, και να μπορούν να συμπεριληφθούν οι υπαρκτές διαφορές [...]» (σ. 34, η έμφαση δική μας). Είναι

αστεία η επίκληση στον σεβασμό της ποικιλότητας και της διαφοράς, σε ένα κείμενο το οποίο, για όποιον αντέξει να το διαβάσει ή μάλλον να διαβάσει τους απαντούς πίνακες με τα μετρήσιμα κριτήρια και μαθησιακά αποτελέσματα (διότι δεν πρόκειται για «κείμενο»), θα δει ανάγλυφα την πιο ακραία τυποποίηση και ομογενοποίηση των ΠΣ που μπορεί να φανταστεί. Προφανώς, γιατί η Πιστοποίηση δεν γίνεται χωρίς μια τέτοια διαδικασία. Δεν χρειάζεται πολλή φαντασία για να δούμε ότι, αν εφαρμοστεί όλο αυτό το μοντέλο, η τάση θα είναι να ομογενοποιηθούν τα ΠΣ των *ομοειδών* Τμημάτων –συνιστάται ήδη από την ΑΔΙΠ στις ενημερωτικές εκδηλώσεις της να ξεκινήσει με διαδικασία συνεννόησης, π.χ. για έναν κοινό κορμό μαθημάτων στα 2 πρώτα έτη–, και ότι τελικά *κανένα από αυτά τα ομοειδή Τμήματα δεν θα μπορέσει να διατηρηθεί χωρίς προβλήματα και παραχωρήσεις την ιδιαίτερη ακαδημαϊκή φυσιο-*

γνωμία που διακρίνει το ΠΣ του (βλ. σχετικά και την παραπομπή στη σημ. 24).

- 24 <http://www.edc.uoc.gr/~tzanakis/Pisto-roihsProgrammatonSpoudon.pdf>, παράγραφος ΙΙΙ.
- 25 Σχετικό κείμενο για την «Πιστοποίηση του εσωτερικού συστήματος διασφάλισης ποιότητας» ιδρύματος, καθώς και αντίστοιχο πρότυπο «Έκθεσης αυτοαξιολόγησης Ιδρύματος» αναρτήθηκαν (και μάλιστα ημετέλες το πρώτο) στον ιστότοπο της ΑΔΙΠ με χρονολογία «Απρίλιος 2014» και προθεσμία για αποστολή σχολίων μέχρι 15.5.2014. (http://www.adip.gr/data/ΑΞΙΟΛ_ΑΕΙ-ΕΙΣΑΓΩΓΗ.pdf, http://www.adip.gr/data/ΑΥΤΟΑΞΙΟΛ_ΑΕΙ.pdf, τελευταία πρόσβαση 26.5.2014)
- 26 Ν. 4009/11, άρθρο 80 παρ. 12(γ).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

Σόλωνος 133, Τ.Κ. 10677 Αθήνα
Τηλ.: 210-3806305, 210-3821813, Fax: 210-3838173
Email: alexpubl@alexandria-publ.gr

John Gledhill Οι μεταμφιέσεις της εξουσίας Ανθρωπολογικές μελέτες για την πολιτική

Ο πολιτικός χάρτης του νεότερου κόσμου φέρει παντού τα σημάδια της επέκτασης της Δύσης είτε με αποικιοκρατικές είτε με άλλες, πιο έμμεσες, μορφές. Οι τοπικές κοινωνικές και πολιτισμικές ιστορίες εκδηλώνονται σε συνθήκες δυτικής κυριαρχίας και δεν μπορούν να κατανοηθούν ανεξάρτητα από την τομή που σήμανε το νεωτερικό κράτος.

Ωστόσο, από ανθρωπολογική σκοπιά, γίνεται φανερό ότι η καθιερωμένη πολιτική ανάλυση στέκεται υπερβολικά στην τυπική πρόσοψη του κράτους και των επίσημων θεσμών διακυβέρνησης, ενώ χρειάζεται να μελετηθούν εξίσου οι μικρομηχανισμοί της εξουσίας, μέσω των οποίων αυτή διαχέεται στο σύνολο της κοινωνίας. Εξάλλου, οι ανθρωπολόγοι γίνονται μάρτυρες στη βία, τη βαναυσότητα και τη μαζική εξαθλίωση που επιβάλλουν τα τοπικά και τα παγκόσμια συστήματα κυριαρχίας, αλλά και σε κάθε είδους αγώνες των γηγενών λαών και των απελευθερωτικών και κοινωνικών κινημάτων. Οι μελέτες τους ενδιαφέρουν κοινωνιολόγους και πολιτικούς επιστήμονες καθώς διεισδύουν στο «βαθύ πολιτικό» επίπεδο της αντίστασης και της ματιάς «από τα κάτω» που προβάλλουν

οι «κοινωνίες χωρίς κράτος» και οι κοινωνίες των πολιτών. Από τις μακροκοινωνικές δομές ως τις μικροδιαδικασίες της καθημερινής ζωής, η πολυεπίπεδη πραγματικότητα που προβάλλει εδώ ο Τζων Γκλέντχιλ περιλαμβάνει αμφίροπες συγκρούσεις (όπως εκείνες του εκδημοκρατισμού με το σκιώδες κράτος και τη στρατιωτικοποίηση), άτυπες σχέσεις εξουσίας και μορφές πολιτικής δράσης (όπως του φύλου και της σεξουαλικότητας), και όλα τα σύμβολα και τις τελετουργίες που συνθέτουν τον λεγόμενο «πολιτικό πολιτισμό».

Σήμερα που η κρίση πολιτικής νομιμοποίησης είναι έκδηλη στις δυτικές κοινωνίες και ο «άλλος» εμφανίζεται περισσότερο από ποτέ στο εσωτερικό τους, η ανθρωπολογία πρέπει να αποαποικιοποιήσει ακόμη περισσότερο τους τρόπους σκέψης της, συμβάλλοντας στη συγκριτική μελέτη της πολιτικής ζωής και των πολλαπλών μεταμφιέσεων της εξουσίας τόσο στο Βορρά όσο και στο Νότο.

John Gledhill

Οι μεταμφιέσεις της εξουσίας

Ανθρωπολογικές οπτικές
για την πολιτική

Μετάφραση: ΠΕΛΑΓΙΑ ΜΑΡΜΕΤΟΥ

Εισαγωγή: ΠΑΝΑ ΑΣΤΡΙΝΑΚΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

www.alexandria-publ.gr